

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ДАНИЛЬЧУК ЛАРИСА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 364.048.2.343.545+373.007 (043.3)

**ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА
СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Тернопіль – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Хмельницькому національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор **Романовська Людмила Іванівна**, Хмельницький національний університет, завідувач кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор **Караман Олена Леонідівна**, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», директор навчально-наукового інституту педагогіки і психології;

доктор педагогічних наук, професор **Спирін Олег Михайлович**, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», директор;

доктор педагогічних наук, професор **Трубавіна Ірина Миколаївна**, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Захист відбудеться 29 листопада 2018 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 29 жовтня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Швидкі темпи інтеграції України у світове співтовариство разом із позитивними результатами та очікуваннями приховує проблеми. До найбільш вагомих належить явище торгівлі людьми. У загальному контексті негативний вплив торгівлі людьми полягає у порушенні прав і свобод людини, руйнуванні суспільної моралі, спричиняє моральну деградацію та відчуженість особистості, активізує процеси втрати родинних зв'язків, провокує поширення депресивних синдромів, породжує суїцидальні тенденції, веде до зростання агресії та жорстокості.

Посилення уваги до проблеми торгівлі людьми зумовлено реальним станом розвитку нашого суспільства. Україна, як більшість країн пострадянського простору, переживає суспільно-політичні трансформації і, як наслідок, низку криз 1990-х, 1998, 2001, 2008 рр., що призвели до критичної ситуації, адже мільйони людей залишилися не тільки без роботи за спеціальністю, але і без можливості будь-якого іншого заробітку. Водночас політичні реформи та воєнні дії на території України 2013-2018 рр., нецільове використання міжнародного та бюджетного фінансування спричинили загрозу якості життя людей і, як наслідок, загострили проблему потрапляння громадян у ситуацію торгівлі людьми. За таких обставин проблема торгівлі людьми набуває особливої актуальності, оскільки становить значну суспільну небезпеку та йде у розріз із гуманістичним принципом розвитку сучасної цивілізації.

Проблема торгівлі людьми у світовому контексті не є новою, однак в останні роки активізувалися транснаціональні угруповання, які використовують воєнні конфлікти та економічні кризи для отримання прибутку від торгівлі людьми. Доволі складною та неоднозначною вона є в Україні. Тільки за період із січня 2000 р. по березень 2018 р. за офіційними даними Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні від торгівлі людьми постраждали 14 375 осіб.

Зважаючи на те, що жертвами сучасних форм торгівлі людьми в усьому світі щорічно стають мільйони людей, світове співтовариство прийняло низку нормативно-правових документів: Конвенцію ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами (1949 р.), Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000 р.), Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї (2000 р.), Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.) та ін. Прийнято Закон України «Про протидію торгівлі людьми» (2011 р.) та Постанову Кабінету Міністрів України «Про Національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми» (2012 р.), резолюції Ради Безпеки ООН: (2016 р.) рішуче засуджуючу всі форми торгівлі людьми, і погрожуючи санкціями будь-яким організаціям, які прямо чи опосередковано задіяні в цьому процесі; (2017 р.) про посилення відповідальності за злочини, пов'язані з торгівлею людьми. Однак, на часі залишається невирішеною низка проблем, пов'язаних із нормотворчим

урегулюванням різних аспектів протидії торгівлі людьми, а також нагальною потребою є розробка комплексних системних заходів у галузі соціальної профілактики цього негативного феномена.

Як свідчать реалії сьогодення, потрапити у ситуацію торгівлі людьми може кожен, незалежно від віку, статі, соціального стану, віросповідання тощо. У такому контексті вагому роль відіграє відповідальне інформування суспільства про проблему торгівлі людьми як один із найнебезпечніших злочинів проти особистості. Особливої потреби набуває створення нової атмосфери відносин між державою і громадянами, між організаційними структурами і громадськістю, у міжособистісних стосунках для соціальної профілактики торгівлі людьми. У межах вирішення цього завдання виникає об'єктивна необхідність у використанні соціально-педагогічних методів, прийомів та процедур, інноваційних для України, які базуються на використанні засобів інформаційно-комунікаційних технологій (сучасні медіа, технології зв'язку, віртуальні технології). За таких обставин соціальна профілактика торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій є одним із напрямів соціально-педагогічної діяльності.

Разом із тим, дослідження набуває виняткової актуальності, оскільки об'єктивно посилює необхідність пошуку нових підходів до здійснення профілактичної діяльності соціальними педагогами та соціальними працівниками на основі врахування процесів розвитку теорії та практики і сучасних інституційних механізмів соціальної профілактики торгівлі людьми.

Теоретико-прикладні ідеї щодо вирішення проблеми торгівлі людьми у своїх працях вивчали сучасні дослідники в контексті: правового забезпечення протидії торгівлі людьми/дітьми (О. Бандурка, М. Євсюкова, Н. Карпачова, Л. Ковальчук, К. Левченко, Б. Лизогуб, А. Орлеан); висвітлення проблеми торгівлі людьми у ЗМІ (А. Алексеєва, М. Буряк, Ю. Галустьян, Л. Єрохіна); дослідження практичних механізмів протидії використанню дитячої праці (І. Зверева, Т. Дорошок, І. Трубавіна); запобігання торгівлі людьми у системі професійно-технічної освіти (Р. Зеленський, Л. Калашник, Н. Черножукова, І. Шваб); аналізу трудової міграції з України (В. Русу, Є. Тюрюканова, О. Янчук); соціально-педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів (Т. Веретенко, С. Золотухіна, О. Пуригіна, О. Рассказова, І. Цушко), підготовки фахівців до соціально-педагогічної та профілактичної роботи із засудженими за торгівлю людьми (О. Караман) та ін.

Зважаючи на значну кількість вітчизняних і зарубіжних робіт, присвячених окресленій проблемі, все ще має місце її недостатня розробленість. Вивчення наукових джерел, спостереження за процесами, які відбуваються на сучасному етапі розвитку України як незалежної держави засвідчили, що на шляху її розв'язання виникають *суперечності*, що потребують вирішення на різних рівнях наукового пошуку, а саме:

– на міжнародному – між декларуванням дотримання прав і свобод громадян та їх постійним порушенням; можливістю надання міжнародними організаціями і фондами правової та фінансової допомоги у вирішенні проблеми торгівлі людьми та реальною потребою у такій допомозі з боку України;

– на загальнодержавному – між зростаючими вимогами до якості роботи спеціалізованих соціальних установ та центрів, що здійснюють комплексну соціальну профілактику торгівлі людьми, і недостатнім забезпеченням цих соціальних структур кваліфікованими фахівцями, а також реальним зменшенням коштів на проведення соціальних, освітніх програм і заходів щодо профілактики торгівлі людьми через наявність кризи та корупційних схем;

– на нормативно-правовому – між сучасними підходами, представленими у нормативно-правових актах, що регламентують діяльність правоохоронних органів та соціальну політику України щодо вирішення проблеми торгівлі людьми, й соціальною потребою у глибокому вивченні причин і наслідків торгівлі людьми та реальною правовою допомогою у вирішенні зазначеної проблеми;

– на науково-методичному – між зростанням потреби в системному теоретичному та методологічному обґрунтуванні проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми з урахуванням реальних особливостей України та недостатнім рівнем розроблення методичних аспектів й опосередкованим використанням наукового підґрунтя соціальної педагогіки під час організації соціальної профілактики торгівлі людьми;

– на рівні професійної діяльності – між соціальними і професійними вимогами до професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів/працівників, до соціально-профілактичної діяльності щодо торгівлі людьми та нагальною потребою щодо масового практичного здійснення високопрофесійної профілактичної діяльності серед населення в умовах скорочення кількості фахівців;

– на особистісному – між реальним запитом населення щодо підвищення рівня інформованості про проблему торгівлі людьми, декларуванням урядових заходів з проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми та дійсним станом профілактичної діяльності, що лише опосередковано є засобом пізнання причин та наслідків торгівлі людьми та не достатньо формує уявлення про суспільну й особистісну діяльність в контексті протидії торгівлі людьми.

Наявність означених суперечностей ускладнює, а іноді й унеможливорює здійснення соціальної профілактики торгівлі людьми, що ставить під загрозу реалізацію прав, життя та здоров'я громадян України. Зазначене підтверджує актуальність проблеми та вибір теми дисертаційного дослідження **«Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету «Теорія і практика соціально-педагогічної діяльності та соціально-психологічної допомоги в Україні і за рубежом», в межах комплексної теми науково-дослідної роботи Хмельницького національного університету «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (ДР № 0114U005266). Тему дослідження схвалено на засіданні вченої ради Кременецького гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка (протокол № 5 від 24.11.2009 р.) і

затверджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 30.03.2010 р.).

Об'єкт дослідження – соціальна профілактика торгівлі людьми.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Мета дослідження – полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та експериментальній перевірці дієвості методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Відповідно до мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури визначити сутнісні характеристики, основні чинники, фактори та наслідки суспільного явища «торгівля людьми».

2. Визначити зміст соціальної профілактики торгівлі людьми, дослідити її нормативне забезпечення у вітчизняній та світовій практиці, з'ясувати законодавчий та інституційний механізми профілактики торгівлі людьми.

3. Дослідити теоретико-методологічні основи та аргументувати необхідність застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій у соціальній профілактиці торгівлі людьми.

4. Обґрунтувати та розробити концептуальні засади педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

5. Охарактеризувати критерії, показники та рівні інформаційно-правової компетентності особистості як результату педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

6. Розробити методику соціальної профілактики торгівлі людьми на основі використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

7. Експериментально перевірити ефективність педагогічної системи та методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Загальна гіпотеза дослідження полягає в тому, що соціальна профілактика торгівлі людьми засобами ІКТ буде ефективною, якщо: ґрунтуватиметься на теоретико-методологічних засадах, які відображають нормативно-законодавчі, науково-теоретичні й практичні ідеї комплексної соціальної профілактики торгівлі людьми, що забезпечують ефективне здійснення цього напрямку роботи та сприяють розв'язанню окреслених завдань з урахуванням її специфіки на сучасному етапі; враховуватимуться глобалізаційні й регіональні тенденції, сучасний стан, вітчизняний і зарубіжний досвід організації соціальної профілактики торгівлі людьми та можливості використання ІКТ; реалізація педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ відбуватиметься на основі визначених принципів (комплексності, системності, соціальної відповідальності, морально-правовий, конфіденційності, наснаження, інформаційної доступності), підходів

(інформаційний, профілактичний) та функцій (освітня, виховна, розвивальна, самоосвітня).

Загальна гіпотеза конкретизується в **часткових** гіпотезах та визначається положеннями про те, що ефективність соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ значно підвищиться, коли відбудеться:

- встановлення категоріального статусу соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, дослідження законодавчих та інституційних механізмів профілактики торгівлі людьми у вітчизняному та зарубіжному ракурсі, що ефективно впливає на конструювання її змісту та структури;

- окреслення концептуальних положень під час розроблення педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ;

- організація комплексного та поетапного впровадження методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ з урахуванням особливостей та індивідуальних характеристик суб'єктів інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми;

- реалізація практичної діяльності з формування інформаційно-правової компетентності особистості як результату педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні положення та ідеї щодо: Загальної декларації ООН прав людини; концепції громадянського виховання (О. Сухомлинська); соціально-педагогічної діяльності (Л. Міщик, Ж. Петрочко, Л. Романовська, С. Харченко); змісту соціальної профілактики (О. Безпалько, Р. Вайнола, Т. Журавель, І. Зверева, М. Калиняк, А. Капська, Г. Корчова, О. Кузьмін, В. Оржеховська, І. Парфанович, Ю. Юрічка); соціально-педагогічної профілактики торгівлі дітьми та жорстокого поводження з дітьми (Г. Золотова, Л. Ковальчук, І. Козубовська, О. Пріступа, В. Ролінський, І. Трубавіна, Н. Щербак); формування компетентності соціального педагога (П. Гусак, Я. Кічук, І. Ковчина, В. Поліщук); загальні положення: протидії торгівлі людьми (Н. Аніщук, В. Іващенко, К. Левченко, Б. Лизогуб, А. Орлеан, М. Шруб); педагогічна концепція соціально-культурної профілактики екстремізму у молодіжному середовищі (О. Кузьмін); застосування інформаційно-комунікаційних технологій в різних галузях життєдіяльності людини (А. Готун, О. Дузь, О. Зубченко, М. Жалдак, Л. Івашко, О. Кологатін, К. Колос, Н. Морзе, О. Спирін, Н. Фоміних, Л. Чернікова); державні документи, що регулюють питання протидії торгівлі людьми в Україні та у світі загалом (Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол, що доповняє її, «Про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, і покарання за неї; Кримінальний Кодекс України: стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини; офіційні документи міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Ради Європи, Європейського Союзу)).

Методологічна основа дослідження розкрита на філософському, загальнонауковому та конкретнонауковому та процесуальному (технологічному) рівнях. *На філософському рівні* (загальні принципи пізнання і категоріальний склад науки загалом) – загальнотеоретичні і методологічні положення філософії щодо єдності теорії і практики; про гуманістичні, аксіологічні, антропологічні,

ноологічні засади розуміння розвитку людини. *На рівні загальнонаукової методології* (ключові теоретичні положення підходів, що використовуються у більшості наукових дисциплін) – термінологічного (для трактування сутності і змісту базових категорій); системного (для системного розгляду та аналізу досліджуваних концептів), синергетичного (для обґрунтування передбачуваних і непередбачуваних подій), комплексного (для комплексного вивчення досліджуваної проблеми). *На рівні конкретнонаукової методології* (сукупність підходів, методів, принципів дослідження і процедур, що реалізуються у науковому дослідженні) – базові теорії й парадигми соціальної педагогіки, з позицій яких найбільш повно розглядається ступінь проблемності досліджуваного явища та підходи: етнокультурний та соціокультурний (визначають, що проблему торгівлі людьми доцільно розглядати з урахуванням традицій конкретного суспільства); інформаційний і профілактичний (як базові соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ); особистісно-соціальний, соціально-діяльнісний, суб'єктний (для реалізації методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ та конкретних профілактичних завдань), компетентнісний (як ключовий для досягнення результату педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ – інформаційно-правової компетентності особистості), соціологічний (для дослідження рівнів соціальної профілактики торгівлі людьми з позицій різновимірного простору); принцип діахронії (для історіографії правової та законодавчої бази протидії/профілактики торгівлі людьми). *На процесуальному (технологічному) рівні* – методика реалізації соціально-педагогічного дослідження (експериментальна перевірка ефективності методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ) та методи: побудови експериментальної програми, проведення констатувального і формувального етапів експерименту.

Провідна ідея дослідження ґрунтується на тому, що організована комплексна соціальна профілактика торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій спрямована на мінімізацію факторів соціального ризику; актуалізує та забезпечує підвищення рівня інформаційної обізнаності й особистої відповідальності людини, тобто зміну ментальної поведінки людини щодо проблеми торгівлі людьми.

Концепція дослідження. Розв'язання досліджуваної проблеми вважаємо важливим завданням для успішної реалізації соціальної політики, що вимагає цілісного обґрунтування соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Концепція полягає в розкритті системної діяльності в галузі соціальної профілактики торгівлі людьми, що базується на методологічному, теоретичному, методичному концептах.

Методологічний концепт відображає шляхи поєднання соціальної педагогіки та соціально-педагогічної діяльності й орієнтує в теоретичних підходах, принципах, рівнях організації профілактики загалом та конкретизує соціальну профілактику торгівлі людьми, яка представлена на філософському, загальнонауковому, конкретнонауковому рівнях. За таких умов вивчення окресленої проблематики передбачає обґрунтування концептуальних засад

педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Визначальними принципами системи є: комплексність, системність, соціальна відповідальність, морально-правовий, конфіденційність, наснаження, інформаційна доступність. Положення інформаційного і профілактичного підходів забезпечують комплексну соціально-педагогічну взаємодію та підтверджують, що, володіючи інформацією не тільки про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, а й щодо правових наслідків досліджуваного явища, особистість повинна нести відповідальність за свій вибір та вчинки.

Теоретичний концепт забезпечує розуміння сутності проблеми організації соціальної профілактики торгівлі людьми з опорою на: його понятійний апарат (логічну координацію та взаємозв'язок поняттєвих складників: торгівля людьми, соціальна профілактика, інформаційно-комунікаційні технології; інформаційно-правова компетентність); встановленням категоріального статусу соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ як концептуальної платформи моделювання її змісту та структури. Теоретичний концепт представлено описом явищ, фактів, їх науковим аналізом, систематизацією та узагальненням: сутності та змісту соціальної профілактики торгівлі людьми; обґрунтуванням реалізації ІКТ у соціальній профілактиці торгівлі людьми.

Методичний концепт визначає змістове і методичне забезпечення соціальної профілактики торгівлі людьми. Його представлено розробленою методикою соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, яка окреслює комплексну організацію соціальної профілактики торгівлі людьми. З позиції цього концепту соціально-профілактична діяльність передбачає комплекс соціально-педагогічних методів, форм, прийомів та засобів, спрямованих на найбільш повну протидію торгівлею людьми. Практична діяльність спрямована на виявлення та ідентифікацію тих факторів ризику, які обумовлюють потрапляння різних груп населення у ситуацію торгівлі людьми. Експериментальна перевірка педагогічної системи та методики соціальної профілактики торгівлі людьми, що базується на використанні засобів ІКТ, через її поетапну реалізацію, що дає змогу одержати якісний продуктивний результат та забезпечує досягнення прогнозованого результату – формування інформаційно-правової компетентності особистості.

Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження застосовувався комплекс **методів**: *теоретичні* – аналіз і синтез, абстрагування й ідеалізація, індукція і дедукція, аналогія, порівняння, зіставлення – для вивчення наукових та інформаційних джерел, нормативних документів, теоретичного узагальнення основних підходів до розв'язання проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ; дослідження й узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду – для з'ясування стану соціальної профілактики торгівлі людьми; термінологічний аналіз – для визначення і конкретизації базових понять дослідження; системний аналіз – для обґрунтування концептуальних засад педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ; компонентно-критеріальний аналіз – для виокремлення критеріїв інформаційно-правової компетентності особистості; моделювання – для побудови матричної моделі інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики

торгівлі людьми засобами ІКТ; прогностичний аналіз, метод конкретизації й систематизації отриманої інформації – для формулювання висновків дослідження; *емпіричні*: спостереження, анкетування, тестування, метод аналізу результатів діяльності, експертних оцінок – для вивчення реального стану проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми; анкетування, інтерв'ювання, опитування суб'єктів інформаційно-профілактичної кампанії, діагностичні методики, рангові шкали та стандартизовані методики, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) – для виявлення рівня сформованості інформаційно-правової компетентності респондентів в досліджуваній сфері; *методи математичної статистики* – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних; критерій однорідності Пірсона та *t*-критерію Стьюдента для з'ясування статистичної значимості відмінностей експериментальної та контрольної вибірок та їх відображення в графічних та табличних формах.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі: Хмельницького національного університету, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка, Одеського національного політехнічного університету, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Запорізького національного університету, відділу освіти Лутугинської райдержадміністрації Луганської області, Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна». Загалом в експериментальній роботі на різних її етапах брало участь: 86 фахівців управлінь у справах сім'ї, молоді та спорту; гендерної політики та управлінь соціального захисту; 28 експертів; 204 викладачі та 615 студентів закладів вищої освіти України, що здійснюють професійну підготовку педагогів та соціальних педагогів/працівників; 135 соціальних педагогів та учителів закладів середньої освіти (ЗСО); 327 учнів ЗСО і 219 їх батьків – констатувальний етап експерименту; основна вибіркова сукупність у формувальному експерименті становила – 147 викладачів та 215 студентів закладів вищої освіти (ЗВО) України, що здійснюють професійну підготовку педагогів і соціальних педагогів/працівників; 168 соціальних педагогів та вчителів ЗСО; 483 учні ЗСО та 324 їх батьків.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що *вперше*:

– *розроблено* концептуальні засади педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій, яка: охоплює методологічний, теоретичний, практичний концепти у взаємообумовленості її складників (понятійно-категоріальний апарат, зміст, принципи, методи, форми, засоби та результат) та складається з трьох взаємопов'язаних та взаємозумовлених площин: структурної (відображає єдність стратегічної мети, завдань, теоретико-методологічної бази (взаємообумовленість філософської, загальнонаукової, конкретнонаукової методології з урахуванням специфіки організації профілактичної діяльності щодо проблеми торгівлі

людьми); процесуальної (напрями, принципи (комплексності, системності, соціальної відповідальності, морально-правовий, конфіденційності, наснаження, інформаційної доступності), підходи (інформаційний, профілактичний), функції (освітня, виховна, розвивальна, самоосвітня), складових соціальної профілактики (рівні, види, практичні аспекти організації профілактики), інформаційно-комунікаційні технології (сучасні віртуальні технології, технології сучасних медіа, сучасні технології зв'язку); аксіологічної (критерії та рівні інформаційно-правової компетентності) та *розроблено* графічне представлення педагогічної системи;

– *обґрунтовано та експериментально перевірено* педагогічну систему та методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій, яка передбачає поєднання традиційних та інноваційних форм, методів, прийомів, засобів організації профілактичної роботи, що базуються на використанні засобів інформаційно-комунікаційних технологій і спрямована на формування у суб'єктів (викладачі закладів вищої освіти, майбутні соціальні педагоги/працівники, майбутні вчителі; соціальні педагоги та вчителі закладів середньої освіти; учні закладів середньої освіти, їх батьки) інформаційно-правової компетентності;

– *охарактеризовано* критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-практичний, особистісно-рефлексійний), показники та рівні (мінімальний, достатній, високий) сформованості інформаційно-правової компетентності особистості та методи оцінювання ефективності профілактичної роботи;

– *введено в науковий обіг поняття*: «інформаційно-профілактична кампанія» та «інформаційно-правова компетентність особистості» на основі виділення родовидових, партитивних та асоціативних зв'язків.

У дисертаційній роботі:

– *уточнено* положення щодо змістового наповнення понять: «торгівля людьми», «соціальна профілактика торгівлі людьми», «інформаційно-комунікаційні технології», «методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій» з орієнтацією на соціально-педагогічний контекст досліджуваної проблеми та специфіку їх застосування у профілактичній діяльності.

– *удосконалено* методичний інструментарій (форми, методи, прийоми, засоби) соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій та запропоновано діагностичні методики для визначення стану сформованості інформаційно-правової компетентності цільових груп суб'єктів інформаційно-профілактичної кампанії, розроблено методики обґрунтування результативності експериментальної роботи.

Набули подальшого розвитку: наукові уявлення щодо нових викликів і тенденцій, чинників та наслідків торгівлі людьми в Україні; положення профілактичного підходу та рівнів соціальної профілактики торгівлі людьми; ідеї становлення і розвитку діяльності в галузі профілактики торгівлі людьми на основі використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в *упровадженні* в практику діяльності ЗВО, ЗСО, закладів соціального захисту і соціального обслуговування методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, що передбачає комплексну інформаційно-профілактичну кампанію у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми. Положення дисертації мають практичне значення для викладачів ЗВО та майбутніх соціальних працівників і соціальних педагогів, психологів та вчителів, фахівців закладів соціального захисту і соціального обслуговування, магістрантів, аспірантів та в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Розроблені інформаційні та методичні матеріали з соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ можуть використовуватися під час викладання лекційних та практичних курсів дисциплін соціально-педагогічного циклу («Соціальна педагогіка», «Актуальні проблеми соціальної педагогіки», «Соціально-педагогічна робота з різними групами населення», «Соціально-педагогічна профілактика насильства в сім'ї», «Соціальна профілактика негативних явищ суспільства»), у процесі проходження практики студентів; для підготовки наукових робіт бакалаврів та магістрів; у роботі соціальних педагогів, психологів, учителів, класних керівників, педагогів-організаторів для проведення спецсеминарів і тренінгів. Одержані теоретичні та емпіричні дані є важливим матеріалом для удосконалення процесу соціальної профілактики торгівлі людьми та можуть бути використані для підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери.

Результати дисертаційного дослідження **упроваджено** у практику соціально-педагогічної діяльності: Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04 від 28.11.2013 р.), Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка (довідка № 01-09/3-198 від 16.05.2014 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-31/02/1823 від 11.06.2014 р.), Одеського національного політехнічного університету (довідка № 2233/138-06 від 19.09.2016 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 50 від 19.09.2017 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка № 1-7/624 від 27.09.2017 р.), Запорізького національного університету (довідка № 01.01-13/17 від 27.02.2018 р.), Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка № 1963/03-2012 від 30.11.2012 р.), відділу освіти Лутугинської райдержадміністрації Луганської області (довідка № 506, від 29.05.2014 р.), Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна» м. Київ (довідка, протокол № 4 від 23.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. У колективній монографії [2] представлено аналіз ризиків і небезпек щодо потрапляння у ситуацію торгівлі людьми, пов'язаних із віртуальним середовищем; у колективній монографії [3] презентовано авторські напрацювання щодо організації методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, а саме: інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ та методичного інструментарію її наповнення і реалізації; у

колективній монографії [4] з позицій креативного та компетентнісного підходів представлено теоретичне обґрунтування інформаційно-правової компетентності у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми.

Усі представлені в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. Ідеї співавторів у роботі не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення й результати дослідження обговорювалися та отримали схвалення на *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Проблеми управління якістю підготовки фахівців в умовах інтеграції в міжнародний освітній простір» (Рівне, 2009); «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2009, 2010, 2011); «Фінанси України 2009» (Маріуполь, 2009); «Соціально-правові засади захисту дітей» (Кременець, 2011); «Опыт и перспективы использования инновационных технологий в профилактике торговли людьми в Украине, Молдове, Беларуси» (Київ, 2011); «Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців» (Львів, 2011); «Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти» (Луцьк, 2012); «Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие Церкви и образования» (Харків, 2012); «Воздействие социальной среды на воспитание и формирование личности: классические и инновационные подходы к изучению проблематики» (Донецьк, 2012); «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2012, 2013); «Актуальні дослідження у соціальній сфері» (Одеса, 2013, 2014, 2016); «Современные проблемы и перспективы развития науки и образования» (Донецьк, 2013); «Тенденции, проблемы и перспективы развития научных исследований» (Донецьк, 2013); «Культурологічні та патріотичні аспекти формування духовності майбутнього фахівця» (Вінниця – Бар, 2014); «Сучасні технології формування духовно-патріотичних і національно-демократичних цінностей студентської молоді у контексті євроінтеграційних процесів» (Вінниця, 2015); «Актуальні проблеми професійного розвитку фахівців соціономічної сфери в системі неперервної освіти» (Ізмаїл, 2017); *міжнародному педагогічному конгресі*: «Дошкільна, передшкільна та початкова ланки освіти: реалії та перспективи» (Одеса, 2011); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Професійна адаптація молодого вчителя в умовах змін ціннісної парадигми суспільства» (Київ, 2010); «Якість життя: проблеми, пріоритети і перспективи» (Донецьк, 2010); «Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие Церкви и образования» (Харків, 2011); «Потенціал культурології: формування особистості конкурентоспроможного фахівця» (Севастополь, 2011); «Професійна підготовка фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору» (Ніжин, 2012); «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2017); *науково-методичних та практичних семінарах*: «Питання протидії торгівлі людьми, викорінення найгірших форм дитячої праці для державних службовців» (Київ, 2010); «Торгівля людьми: соціально-правові аспекти» (Євпаторія, 2010); «Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі»

(Кременець, 2011); «Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей в системі підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників: досвід та перспективи» (Київ, 2011); «Діяльність національної тренерської мережі Центру «Ла Страда-Україна» у 2011-2012 рр.» (Київ, 2011, 2012); «Соціальна профілактика торгівлі людьми: теоретичні та методичні аспекти» (Кременець, 2015); «Сучасні тенденції креативної педагогіки» (Кременець, 2017); *всеукраїнському форумі*: Перший всеукраїнський форум тренерів програми «Онляндія – безпека дітей в Інтернеті» (Київ, 2010); *всеукраїнських та міжнародних тренінгах*: «Соціальна профілактика торгівлі людьми: організація діяльності та методи роботи» (Київ, 2010); «Безпека дітей в Інтернет-мережах» (Київ, 2011).

Положення і результати дисертації на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук «Формування професійно-особистісного іміджу майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю» (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2007 р.) у тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні результати дисертації відображено у 61 публікації, з них: в 4 монографіях, 25 одноосібних статтях у наукових фахових вітчизняних виданнях, 5 статтях в наукових періодичних закордонних виданнях, 27 статтях у збірниках конференцій та інших виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (737 назв, з них 32 іноземною мовою), додатків. Загальний обсяг дисертації – 544 сторінки, з них 417 сторінок основного тексту. Робота містить 12 таблиць та 5 рисунків на 12 сторінках (із них 1 рисунок на 1 повній сторінці). Додатки розміщено на 58 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано гіпотезу та основні завдання; розкрито концепцію дослідження, визначено методологічні та теоретичні основи, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження; вказано структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади соціальної профілактики торгівлі людьми**» представлено стан розробленості проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми у соціально-педагогічних дослідженнях; проаналізовано зміст концепту «торгівля людьми»; висвітлено виклики і тенденції, чинники, фактори та наслідки торгівлі людьми; проведено категоріальний аналіз концепту «соціальна профілактика» на основі характеристики змісту, принципів, рівнів соціальної профілактики; охарактеризовано законодавчий та інституційний механізми профілактики торгівлі людьми та результати аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду.

Із позицій правового, морального, політичного, медико-біологічного, соціально-педагогічного підходів здійснено логіко-семантичний аналіз концепту «торгівля людьми» як складного і багатовимірного утворення. На основі вивчення праць О. Бандурки, М. Євсюкової, Л. Ковальчук, К. Левченко встановлено, що у багатьох випадках проблема торгівлі людьми ототожнюється із проблемою гендеру (більшість документів визначають гендерні питання щодо жінок та дітей, водночас, тлумачення дефініцій «торгівля чоловіками», «експлуатація чоловіків» не має). Проведений аналіз напрацювань А. Алексєєва, М. Буряка, Ю. Галустяна, Л. Єрохіної дав змогу констатувати не тільки усталені поняття, але й виявити нові, які пов'язані з сучасними викликами та тенденціями у сфері протидії торгівлі людьми, а саме: «насильницьке донорство», «сурогатне материнство», «репродуктивне материнство», «торгівля генетичним/біологічним матеріалом», «піратство», «здирництво», «кіберзлочинність». З'ясовано, що існує низка проблем, пов'язаних із визначенням етимології, перекладу та чіткого формулювання термінів, що окреслюють проблему торгівлі людьми.

Результати наукового пошуку дали змогу зробити узагальнення про те, що торгівля людьми – це злочин, який є порушенням громадянських прав і свобод людини. З'ясовано, що суспільна небезпека торгівлі людьми полягає в тому, що завдається шкода суспільним відносинам, які забезпечують концептуальні права людини на життя і свободу. Предметом торгівлі людьми може бути будь-яка особа незалежно від статі, віку, національності, расової приналежності, віросповідання, соціального статусу, економічного забезпечення.

Соціально-педагогічний контекст проблеми торгівлі людьми полягає в: усвідомленні цінності людського життя; організації системної форми людської активності, в процесі якої відбуватимуться зміни, а саме: «олюднення», окультурення та соціалізація; необхідності реалізації соціально-профілактичних заходів та інформування суспільства про проблему торгівлі людьми та її наслідки як для кожної особистості, так і для злочинців.

Простежено причинну взаємообумовленість чинників та факторів, що обумовлюють феномен торгівлі людьми: політичних, правових, економічних, соціальних, духовних, інформаційних, міжнародних тощо. З'ясовано, що вагомим суспільним явищем, яке породжує проблему торгівлі людьми, є бідність (включно – безробіття, міграція, трудова міграція). Окремим питанням у проблемах бідності та безробіття є молодіжна зайнятість, яка безпосередньо пов'язана із загальною ситуацією у сфері зайнятості в Україні. Встановлено, що нав'язування випробувального терміну, неналежна оплата праці, порушення соціальних гарантій обумовлюють поширення молодіжного безробіття та порушення прав неповнолітніх на працевлаштування, особливо вихідців із сільської місцевості. Аналіз сутності явища торгівлі людьми та статистичні показники дали змогу описати масштаби цього явища, а також визначити наслідки торгівлі людьми в Україні на рівнях: особистісному, державному, сім'ї та громади.

У контексті дослідження здійснено аналіз дефініцій «соціальна профілактика», «соціальна превенція» та сформульовано висновки про спорідненість і дотичність їх змісту та існування різних трактувань щодо

визначення сутності; складність у чіткому розмежуванні; необхідність подальшого глибокого вивчення взаємозв'язку.

Констатовано, що у представлених напрацюваннях фахівців (О. Безпалько, Р. Вайнола, Т. Журавель, І. Зверева, А. Капська, Г. Корчова, Л. Линник, І. Парфанович та ін.), соціальну профілактику визначено, виходячи з особливостей соціальних проблем. Сутність поняття «соціальна профілактика» та його розвиток у контексті соціально-педагогічної діяльності є не достатньо дослідженим та практично розробленим. Встановлено, що в загальнонауковому аспекті під соціальною профілактикою розуміють, передусім, науково обґрунтовані та своєчасно виконані дії, спрямовані: на запобігання можливих фізичних, психологічних або соціокультурних проблем в окремих індивідів і груп ризику; на збереження, підтримку і захист нормального рівня життя і здоров'я людей, сприяння у досягненні ними поставлених цілей і розкритті їх внутрішніх потенціалів.

Узагальнення напрацювань учених з питань профілактики/соціальної профілактики, дало можливість визначити та обґрунтувати як базові/наскрізні інформаційний та профілактичний підходи в реалізації соціальної профілактики торгівлі людьми. На основі загальних принципів соціальної педагогіки та принципів соціальної профілактики сформульовано пріоритетні принципи соціальної профілактики торгівлі людьми: морально-правовий, соціальної відповідальності, конфіденційності, наснаження, інформаційної доступності, що визначають загальне спрямування соціально-профілактичної діяльності. З'ясовано, що соціальна профілактика торгівлі людьми реалізує наступні функції: освітню, виховну, розвивальну, самоосвітню.

Обґрунтовано види (первинна, вторинна, третинна) та послуги, які надаються у їх межах, соціальної профілактики торгівлі людьми. Соціологічний підхід та аналіз праць науковців (О. Безпалько, І. Зверева, Г. Лактіонова, А. Мусраунова, К. Туганбекова) дали змогу визначити такі рівні соціальної профілактики торгівлі людьми: регіональний, комунікативний, сімейний, особистісний. Проаналізовано основні аспекти, які можуть впливати на якість соціальної профілактики торгівлі людьми.

Проведений науковий пошук дав можливість визначити *«соціальну профілактику торгівлі людьми»* як один із напрямів соціально-педагогічної діяльності, що спрямований на: *нейтралізацію чинників, факторів і мінімізацію ризиків потрапляння у ситуацію торгівлі людьми; самозахист прав людини та реалізацію соціальної політики держави для вирішення та попередження проблеми торгівлі людьми; формування моделі відповідальної поведінки через підвищення рівня інформаційної обізнаності й особистої відповідальності людини за своє життя і життя оточуючих.*

З'ясовано, що виникнення і розвиток проблеми торгівлі людьми відбувалися упродовж тривалого історичного періоду під впливом змін у суспільстві, необізнаності населення та втрати людських цінностей зокрема. На основі аналізу історико-правових джерел встановлено, що на всіх етапах проблема торгівлі людьми визначалася політико-економічною стратегією держав і пройшла шлях від зародження як суто соціальної до глобальної

проблеми людства. Історіографію правової та законодавчої бази, вітчизняного та зарубіжного досвіду профілактики торгівлі людьми здійснено, керуючись принципом діакронії. Базовим міжнародним документом, що визначає проблему торгівлі людьми і через поєднання своїх фундаментальних принципів акумулює концептуальні ідеї її вирішення, є Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН.

На основі аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду науково обґрунтовано зміст проблеми, визначено суб'єкти й охарактеризовано основні механізми протидії та профілактики торгівлі людьми. Констатовано низьку ефективність щодо координації діяльності та співпраці у сфері профілактики торгівлі людьми; відсутність єдиної державної статистики випадків торгівлі людьми; неврегульованість механізмів допомоги, підтримки, реабілітації осіб, які постраждали від торгівлі людьми; недостатню кількість підготовлених фахівців для роботи з постраждалими від торгівлі людьми; незначну ефективність методів впливу на осіб, які причетні до торгівлі людьми.

У процесі дослідження встановлено, що на часі залишаються не розробленими шляхи соціально-педагогічного вирішення проблеми, оскільки торгівля людьми вченими розглядається, переважно, як проблема боротьби зі злочинністю, розв'язання якої полягає в застосуванні кримінального покарання у поєднанні з соціальною профілактикою усіма можливими шляхами.

У другому розділі **«Теоретико-методологічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у соціальній профілактиці торгівлі людьми»** висвітлено сутнісну характеристику концепту «інформаційно-комунікаційні технології»; здійснено класифікацію ІКТ та охарактеризовано їх потенціал у соціальній профілактиці торгівлі людьми.

Відсутність достатньо ґрунтовної теоретичної та практичної розробленості застосування ІКТ у соціально-педагогічній та профілактичній діяльності щодо торгівлі людьми обумовила необхідність глибинного й детального дослідження концепту «інформаційно-комунікаційні технології». На основі етимологічних та логіко-семантичних зв'язків праць учених (А. Готун, О. Дузь, О. Зубченко, М. Жалдак, Л. Івашко, О. Кологатін, К. Колос, Н. Морзе, О. Спінін, Н. Фоміних, Л. Чернікова) проаналізовано сутнісні характеристики дефініцій «інформаційні технології», «інформаційно-комунікативні технології», «інформаційно-комунікаційні технології» та визначено їх змістове наповнення. Встановлено, що низка наукових публікацій і міркувань містить взаємозаміну/ототожнення понять «інформаційно-комунікаційні технології» та «медіаосвітні технології». Для уникнення неточностей здійснено аналіз родовидових відмінностей цих дефініцій. Досліджено, що інформаційна функція характеризує ІКТ як носія знань, способів діяльності, досвіду творчої діяльності й емоційно-ціннісного ставлення до світу; інтегрувальна доводить, що ІКТ спрямовані на цілісне уявлення про предмет вивчення; трансформаційна пов'язує ІКТ з переробкою певного об'єму наукових знань; розвивальна доводить, що ІКТ повинні сприяти розвитку пізнавального інтересу до засвоєння інформації. Таким чином, на основі аналізу концепту «інформаційно-комунікаційні технології», проведеного шляхом їх поєднання партативного (розгляд понять у межах однієї ієрархічної

системи) та асоціативного (визначення природи відносин між поняттями у межах однієї системи) зв'язків, сформульовано авторське визначення ІКТ – *це технології на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж і засобів зв'язку, що об'єднуються глобальними комунікаціями для отримання інформації про стан об'єкта, процесу або явища (інформаційного продукту) для прийняття оптимального рішення.*

За спорідненістю групових ознак у проблемі соціальної профілактики торгівлі людьми класифіковано ІКТ на технології сучасних медіа; сучасні засоби зв'язку; сучасні віртуальні технології. Досліджено, що основними *технологіями сучасних медіа*, які можуть успішно бути реалізованими у соціальній профілактиці торгівлі людьми, є ЗМІ та соціальна реклама. Встановлено, що ЗМІ (радіо, телебачення, преса) як соціальні інститути мають вагомий вплив на процес соціалізації особистості, який протікає з раннього віку й продовжується все життя, та формування ціннісних орієнтирів сучасної людини (негативні та позитивні аспекти). Досліджено, що дефініція «соціальна реклама» не має однозначних тлумачень. У нормативно-правових актах закріплені лише формальні ознаки, яким повинна відповідати українська соціальна реклама, однак в цих документах не йдеться про її змістовий аспект. Визначено, що соціальна реклама – це інформація, представлена у довільній формі, що не суперечить чинному законодавству України та спрямована на інформування різних цільових груп про проблему торгівлі людьми, способи її поширення, ризики та наслідки для особистості й держави загалом. Створення та розповсюдження матеріалів щодо проблеми торгівлі людьми через технології сучасних медіа ініціюють міжнародні громадські організації та об'єднання.

Осн^ову *сучасних технологій зв'язку* становлять сучасні засоби зв'язку. Обґрунтовано, що пріоритетними сучасними технологіями зв'язку, які можуть успішно бути реалізованими у соціальній профілактиці торгівлі людьми, є служби миттєвого обміну інформацією, інформаційно-консультаційні лінії, колл-центри. Встановлено, що в Україні на часі служби миттєвого обміну інформацією практично не використовуються у соціальній профілактиці торгівлі людьми, водночас, вони активно використовуються злочинцями (залякування, шантаж тощо). Телефонне консультування є пріоритетним у соціальній профілактиці торгівлі людьми. Серед його різновидів виділено інформаційно-консультаційні лінії (ІКЛ): «телефон довіри», «гарячі» лінії», колл-центри, що можуть бути ефективними у соціальній профілактиці торгівлі людьми. Соціальній профілактиці торгівлі людьми сприяють мережі неурядових, релігійних організацій та центрів соціальних служб для надання конкретної допомоги потерпілим. Створення в Україні єдиного колл-центру з питань протидії/профілактики торгівлі людьми обумовило б вирішення низки питань, як то: централізацію усіх дзвінків (для моніторингу як сучасних тенденцій торгівлі людьми, так і достовірної статистики про проблему), організації допомоги постраждалим, перенаправлення, превентивного інформування та ін.

Мережа Інтернет є основою для реалізації *сучасних віртуальних технологій*. До сучасних віртуальних технологій, які можуть бути ефективно застосовані в соціальній профілактиці торгівлі людьми, належать: WWW, Веб

2.0, соціальні медіа, групи новин, електронна пошта та списки розсилки, Skype, хмарні технології. Веб 2.0, соціальним медіа, групам новин характерна самоорганізація, а тому вони майже не контрольовані та не передбачувані, на них може бути розміщена інформація прихованого/завуальованого характеру про торгівлю людьми. Електронна пошта, реалізуючи функцію доставки інформації до власника, може містити велику кількість спаму (негативного контенту). Skype злочинці використовують для віртуального зваблення та подальшого шантажу. Особливістю хмарних технологій є велика швидкість доступу до інформації та захист від вірусів і антиспамове фільтрування вищого класу, що може бути ефективно застосоване у соціальній профілактиці торгівлі людьми.

Встановлено наявність зовнішніх технологічних і соціальних загроз сучасних віртуальних технологій. На основі аналізу досвіду профілактичної роботи та методичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних фахівців виокремлено низку правил та рекомендації щодо безпечного користування сучасними віртуальними технологіями для уникнення попадання в ситуацію торгівлі людьми.

Аналіз стану розробленості проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ у соціально-педагогічних дослідженнях та науковій літературі засвідчив її складність і дав змогу констатувати, що застосування ІКТ у профілактичній щодо торгівлі людьми та соціально-педагогічній діяльності не має практичної розробленості. Вищезазначене обумовлює необхідність розглядати соціальну профілактику торгівлі людьми засобами ІКТ саме як соціально-педагогічну проблему.

Визначено та обґрунтовано методологічні основи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ: на філософському рівні окреслено загальнотеоретичні і методологічні положення філософії щодо єдності теорії і практики; про гуманістичні, аксіологічні, антропологічні, ноологічні засади розуміння розвитку людини. На рівні загальнонаукової методології – ключові теоретичні положення підходів, що використовуються у більшості наукових дисциплін: термінологічного, системного, синергетичного, комплексного. На рівні конкретнаукової методології окреслено базові теорії й парадигми соціальної педагогіки та підходи, які реалізовано у процесі наукового пошуку: інформаційний і профілактичний, особистісно-соціальний, соціально-діяльнісний, етнокультурний та соціокультурний, суб'єктний, компетентнісний. Процесуальний (технологічний) рівень дає змогу вирішувати завдання методичного характеру, а саме: методика і методи побудови експериментальної програми, проведення констатувального і формувального етапів експерименту соціально-педагогічного дослідження.

У третьому розділі **«Обґрунтування концептуальних засад соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій»** представлено концептуальні засади педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій; подана характеристика основних складових площин системи; обґрунтовано сутність інформаційно-правової компетентності

особистості як результату діяльності з соціальної профілактики торгівлі людьми; здійснено компонентно-критеріальний аналіз інформаційно-правової компетентності особистості.

Зауважено, що паспорт спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка та соціально-педагогічний контекст досліджуваної проблеми обумовив, на перший погляд, розроблення концептуальних засад соціально-педагогічної системи. Однак, за таких обставин виникає тавтологія з дефініцією «соціальна» у контексті заявленої теми дослідження. Теоретичні засади системного і синергетичного підходів, аналіз праць учених (Л. Вікторова, О. Караман, Н. Кузьміна, О. Кузьмін) щодо вибору, класифікації та розробки систем у дослідженнях із соціальної педагогіки та положення, представлені у першому та другому розділах щодо здійснення соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ через педагогізацію суспільства і соціальне виховання, обумовили вибір формулювання – педагогічна система соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Обґрунтування *концептуальних засад педагогічної системи* соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ (рис. 1) ґрунтується на концептуальних положеннях дослідження і передбачає її вивчення як цілісного системного явища з визначеними метою, завданнями, теоретико-методологічним базисом, структурою, змістом.

Структурне комплектування педагогічної системи, її цілісність реалізовано у взаємопов'язаних площинах: структурній, процесуальній і аксіологічній. Чільне місце у педагогічній системі посідають: види, рівні, напрями, принципи, підходи, функції соціальної профілактики торгівлі людьми. Інформаційно-комунікаційні технології визначено як невід'ємну/обов'язкову складову системи. В авторському баченні педагогічна система соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ має практичну реалізацію через методіку соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ.

Кінцевий продукт (результат) педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ визначено в такому утворенні, як сформована *інформаційно-правова компетентність особистості*.

На підставі теоретичних узагальнень у межах споріднених та відмінних поняттєвих характеристик і змістових ознак *інформаційно-правову компетентність особистості* трактовано як *інтегральне утворення особистості; сукупність особистісних компетенцій, які ґрунтуються на інформованості людини й уміннях застосовувати інформацію у повсякденному житті, що виявляються у прийнятті власних виважених рішень і побудові стратегії правової поведінки у ситуації невизначеності з метою самозахисту та непотрапляння у ситуацію торгівлі людьми*. Визначено пріоритетні вектори формування та функції інформаційно-правової компетентності особистості.

Відповідно до традиційних підходів щодо створення критеріальної бази на засадах компонентно-критеріального аналізу обґрунтовано компоненти (мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний, рефлексійний) та критерії інформаційно-правової компетентності: мотиваційно-ціннісний (розуміння об'єктивної необхідності дотримання законів, поважливого ставлення до них);

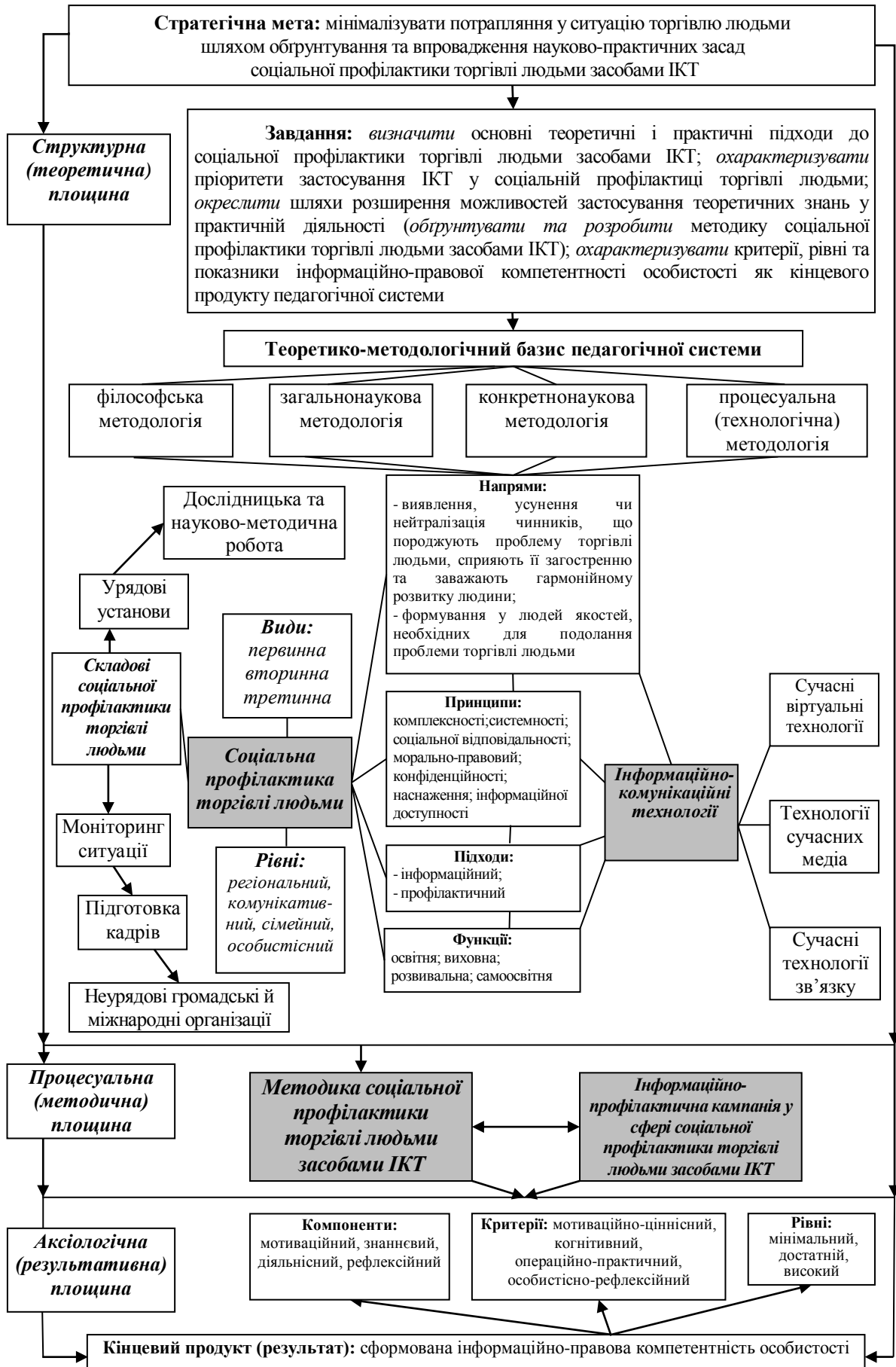

Рис. 1. Педагогічна система соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій

когнітивний (оволодіння соціально-правовими знаннями, прагнення до їх постійного поповнення та удосконалення); операційно-практичний (формування критичного мислення особистості щодо інформації, пов'язаної із проблемою торгівлі людьми; норм та правил безпечної поведінки із застосуванням ІКТ); особистісно-рефлексійний (самовиховання та самоосвіта). Кожен критерій представлено через конкретні показники, що комплексно уможливили визначення рівнів (мінімальний, достатній, високий) сформованості інформаційно-правової компетентності у досліджуваних групах суб'єктів.

У четвертому розділі **«Методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій»** висвітлено особливості вибору та організації інформаційно-профілактичної кампанії як комплексуючої методики у соціальній профілактиці торгівлі людьми засобами ІКТ; подано індивідуальні характеристики цільових груп досліджуваних суб'єктів інформаційно-профілактичної кампанії; охарактеризовано методичний інструментарій наповнення інформаційно-профілактичної кампанії.

У процесі наукового пошуку констатовано, що *методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ – це теоретично обґрунтований комплекс форм, методів, прийомів, засобів соціально-профілактичної діяльності, що реалізуються через своєрідний алгоритм послідовних дій (комплекс операцій) з урахуванням соціально-педагогічних аспектів ІКТ.* Обґрунтовано, що розроблена методика зосереджена на реалізації первинної соціальної профілактики торгівлі людьми й у разі необхідності – вторинної та третинної.

Інформаційно-профілактичну кампанію визначено як комплексуючу методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, що передбачає комплекс соціально-профілактичних заходів для цільових груп, яка реалізується за допомогою різних засобів і каналів масового й індивідуального інформування та неформального навчання для організації засвоєння безпечних моделей поведінки у ситуації торгівлі людьми. Навчання спрямоване на покращення та засвоєння знань, зміну ставлення до торгівлі людьми, формування навичок адекватної поведінки протидії у цьому напрямі.

В основу розроблення комплексної методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ покладено ідеї комплексного підходу, який екстрапольовано на конкретнонауковому рівні, що дало змогу визначити певний алгоритм дій, тобто, комплекс операцій, що має бути дотриманий під час організації та впровадження інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ.

Окреслено цілі, обов'язкові характеристики, основні завдання та принципи організації ефективної інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, а також визначено тип, область покриття та здійснено безпосередню побудову алгоритму послідовних дій інформаційно-профілактичної кампанії.

Для вивчення внутрішніх і зовнішніх зв'язків соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ суттєве значення має *моделювання*. Матричну

модель інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ визначено як вихідний еталон, що окреслює шлях реалізації методики, її змістове наповнення (рис. 2).

Рис. 2. Матрична модель інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ

Ключовим моментом ефективності методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ вважаємо реалізацію інформаційно-профілактичної кампанії, яка залежить від обґрунтованого вибору цільових груп населення (досліджуваних суб'єктів), добору відповідних форм, методів, прийомів, засобів соціально-педагогічної діяльності та обрання методичного інструментарію.

Ураховуючи загальні засади суб'єктного підходу, досліджено категорію «суб'єкт» для визначення індивідуальних характеристик цільових груп

інформаційно-профілактичної кампанії. Виявлено, що суб'єктність визначається такими характерними ознаками: суб'єкт – свідома діюча особа, самосвідомість якої спрямована на осмислення самого себе та світу і зміни в стані себе як суб'єкта, діючої особи в процесі діяльності; категорія суб'єкта завжди співвіднесена з категорією об'єкта; суспільний суб'єкт може існувати й реалізуватися і в діяльності, і в бутті конкретного індивіда.

Зазначено, що позитивний результат організації соціальної профілактики торгівлі людьми полягає в циклічній актуалізації суб'єктного досвіду, формуванні мотивації й особистісного цілепокладання у процесі формування інформаційно-правової компетентності особистості. Ключовим орієнтиром обрано положення про те, що саме суб'єктне ставлення до цілей інформаційно-профілактичної кампанії, у комунікативній взаємодії, є першим відправним пунктом у формуванні інформаційно-правової компетентності особистості.

У процесі дослідження встановлено низку суттєвих обставин, що не дали змогу головними досліджуваними суб'єктами соціальної профілактики торгівлі людьми обрати соціальних педагогів та працівників соціальних структур, ЦСССДМ. Визначивши для досліджуваної проблеми основну характеристику суб'єктності у формі специфіки ставлення до проблеми торгівлі людьми, виділено чотири категорії досліджуваних суб'єктів, що залучалися до проведення інформаційно-профілактичної кампанії: 1 – викладачі ЗВО, майбутні соціальні педагоги/працівники, майбутні вчителі; 2 – соціальні педагоги та вчителі ЗСО; 3 – учні ЗСО (діти); 4 – їх батьки. Саме такий вибір суб'єктів дав змогу чітко простежити взаємодію та здійснити максимальне покриття профілактичною діяльністю виокремлених категорій досліджуваних суб'єктів.

Однією з обов'язкових умов вибору форм, прийомів та методів реалізації інформаційно-профілактичної кампанії було їх наповнення/доповнення визначеними видами ІКТ. За результатами аналізу науково-методичної літератури згруповано за класифікаційними ознаками основні форми, методи, прийоми соціально-педагогічної діяльності, а саме: за способом передачі та отримання інформації форми та методи: словесні, наочні й практичні; форми та методи роботи залежно від участі аудиторії: пасивні, активні та інтерактивні; залежно від цільової аудиторії: індивідуальні та групові форми/методи роботи та на їх основі й у доповнення окреслено спеціальні педагогічні та психологічні форми, методи, які доповнюють методичний інструментарій та створюють якісне підґрунтя для реалізації педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ і методики загалом.

Окрім зазначених форм і методів, застосовувалися прийоми («створюючі» і «гальмівні») та засоби, що доповнюють та підсилюють методіку на основі використання ІКТ (технології сучасних медіа, сучасні технології зв'язку, сучасні віртуальні технології). Окреслені форми та методи дали змогу визначити практичний алгоритм застосування для реалізації методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, а також встановити їх основні переваги та недоліки.

У п'ятому розділі **«Організація дослідно-експериментальної роботи»** представлено програму і методіку організації дослідно-експериментальної

роботи; висвітлено результати констатувального експерименту; впровадження інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ у практику соціально-педагогічної діяльності; результати формульовального етапу експерименту та статистичне обґрунтування достовірності отриманих результатів.

Для виявлення ефективності запропонованої методики соціальної профілактики торгівлі людьми розроблена й апробована експериментальна програма організації дослідження, яка охоплювала: етап попередньої експериментальної роботи; констатувальний та формульовальний етапи експерименту, що проводилися на базі освітніх установ, управлінь соціального захисту, ЦСССДМ; підсумково-узагальнювального етапу.

Для поглиблення теоретичних висновків та об'єктивної картини щодо стану сформованості інформаційно-правової компетентності особистості проведено констатувальний етап експерименту, результати якого засвідчили, що рівень сформованості досліджуваного образу не повною мірою відповідає сучасним вимогам соціально-педагогічної діяльності, а саме, соціальній профілактиці торгівлі людьми. Констатовано необхідність пошуку спеціального методичного інструментарію на основі використання засобів ІКТ для формування інформаційно-правової компетентності особистості. Представлено впровадження інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ у практику соціально-педагогічної діяльності відповідно визначеного алгоритму послідовних дій кампанії.

Для перевірки ефективності методики в експериментальних та контрольних групах, розподіл на які реалізовано на основі базового критерію та оцінки компетентних суддів (експертів), здійснено кількісний та якісний аналіз сформованості інформаційно-правової компетентності особистості. У практичному контексті проведено три діагностичні зрізи (перший (вихідний), другий (проміжний), третій (завершальний)), які дали змогу дослідити реальний стан сформованості критеріїв (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-практичний, особистісно-рефлексійний) інформаційно-правової компетентності особистості через такі показники: ціннісне ставлення, мотиви, потреби, критичне мислення, рефлексію у поєднанні з сукупністю особистісних компетенцій (знання, вміння, навички, досвід) у правовій та інформаційно-комунікаційній галузях знань. Різниця середнього значення сформованості критеріїв інформаційно-правової компетентності особистості між вихідним та завершальним зрізами в ЕГ становить $-0,420$; в КГ $-0,027$, тобто $0,420$ (ЕГ) $>$ $0,027$ (КГ).

Результати формульовального етапу експерименту засвідчили відмінні показники сформованості інформаційно-правової компетентності в ЕГ у порівнянні з КГ, оскільки рівень сформованості кожного з критеріїв інформаційно-правової компетентності особистості набув позитивної динаміки. У табл. 1 представлено узагальнені результати експериментального дослідження.

**Рівні сформованості інформаційно-правової компетентності
(за результатами формувального етапу експерименту)**

Критерії	Групи	Рівні інформаційно-правової компетентності					
		мінімальний		достатній		високий	
		осіб	%	осіб	%	осіб	%
мотиваційно- ціннісний	ЕГ	24	18,3	64	48,9	43	32,8
	КГ	68	53,2	41	32,0	19	14,8
когнітивний	ЕГ	27	20,6	56	42,7	48	36,7
	КГ	71	55,5	39	30,5	18	14,0
операційно- практичний	ЕГ	29	22,1	52	39,7	50	38,2
	КГ	70	54,7	40	31,3	18	14,0
особистісно- рефлексійний	ЕГ	34	25,9	35	26,8	62	47,3
	КГ	82	64,1	36	28,1	10	7,8
середнє арифметичне	ЕГ	28	21,7	52	39,5	51	38,8
	КГ	73	56,9	39	30,5	16	12,6

Оцінка достовірності відмінності (показник зрушень та динаміки) визначалася на основі t-критерію Стьюдента. Встановлено, що відмінність за визначеними критеріями та рівнями в ЕГ у порівнянні з КГ становила $4,4 > 2,1$, тобто відмінності між досягненнями учасників експериментальної та контрольної вибірок є статистично значущими та суттєвими. Приріст показників експериментальної групи засвідчив про доцільність обраної методики, а саме, впровадження інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ.

Аналіз результатів лонгітюдного та порівняльного аналізу даних формувального етапу експерименту підтвердив гіпотезу про те, що рівень інформаційно-правової компетентності особистості можна формувати та суттєво підвищити через упровадження розробленої методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, яка забезпечує спеціально організований вплив на виявлені під час констатувального етапу експерименту недоліки щодо сформованості досліджуваного утворення.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико-методологічний аналіз, узагальнення та нове вирішення проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікативних технологій, обґрунтовано концептуальні засади педагогічної системи та експериментально перевірено методику соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікативних технологій, що дало змогу сформулювати такі **висновки**:

1. Проведений аналіз наукових досліджень засвідчив, що проблема соціальної профілактики торгівлі людьми є багатоаспектною соціально-педагогічною, має складний характер і об'єднує цілу низку відносно самостійних наукових напрямів, які в сукупності дають змогу сформувати

цілісне уявлення про шляхи практичної реалізації соціальної профілактики торгівлі людьми. Встановлено, що ці уявлення базуються на розумінні цінності людського життя через організацію системної форми людської активності, в процесі якої відбуватимуться зміни й перетворення людини у прагненні олюднення, окультурення та соціалізації; в необхідності реалізації соціально-профілактичних заходів (інформуванні) суспільства про проблему торгівлі людьми та її наслідки як для кожної особистості, так і для злочинців.

Науковий пошук у межах дослідження засвідчив, що торгівля людьми є однією із глобальних проблем сучасності та соціальних проблем в Україні. У соціально-педагогічному контексті розглядаємо торгівлю людьми як злочин, що є порушенням громадянських прав і свобод людини та має свої чинники, фактори, наслідки. Суспільна небезпека торгівлі людьми полягає у завданні шкоди суспільним відносинам, які забезпечують концептуальні права людини на життя і свободу. Встановлено, що предметом торгівлі людьми може бути будь-яка особа незалежно від статі, віку, національності, расової приналежності, віросповідання, соціального статусу, економічного забезпечення.

Простежено причинну взаємообумовленість чинників та факторів (політичних, правових, економічних, соціальних, духовних, інформаційних, міжнародних), що обумовлюють феномен торгівлі людьми. З'ясовано, що в Україні бідність, безробіття, молодіжна зайнятість, міграція, трудова міграція породжують проблему торгівлі людьми. Визначено наслідки торгівлі людьми на різних рівнях.

Досліджено, що виникнення і розвиток проблеми торгівлі людьми відбувалися упродовж тривалого історичного періоду під впливом змін у суспільстві, через необізнаність населення та втрату людських цінностей зокрема. На основі аналізу історико-правових джерел встановлено, що на всіх етапах проблема торгівлі людьми визначалася певною політико-економічною стратегією держав і пройшла шлях від зародження проблеми як суто соціальної до глобальної проблеми людства. Базовими міжнародними документами, що визначають проблему торгівлі людьми і акумулюють концептуальні ідеї її вирішення є Загальна декларація прав людини, Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми; вітчизняними ключовими документами є: Закон України «Про протидію торгівлі людьми» та Постанова Кабінету Міністрів України «Про Національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми».

Здійснений аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду дав можливість констатувати низьку ефективність координації діяльності державних та громадських структур у сфері протидії торгівлі людьми, відсутність єдиної державної статистики випадків торгівлі людьми, засвідчив неврегульованість механізмів допомоги, підтримки, допомоги та реабілітації осіб, які постраждали від торгівлі людьми. Головними причинами визнано недостатню кількість

компетентних фахівців для роботи з постраждалими від торгівлі людьми та низьку ефективність методів впливу на осіб, які причетні до торгівлі людьми.

2. На основі систематизації наукових міркувань та здобутків учених окреслено зміст поняття «соціальна профілактика» як науково обґрунтовані та своєчасно виконані дії, спрямовані на запобігання можливих фізичних, психологічних або соціокультурних колізій в окремих індивідів і груп ризику; на збереження, підтримку і захист нормального рівня життя і здоров'я людей, сприяння у досягненні ними поставлених цілей і розкритті їх внутрішніх потенціалів. Здійснено виокремлення у межах соціальної профілактики категорії «соціальна профілактика торгівлі людьми» як одного із напрямів соціально-педагогічної діяльності, що спрямований на: нейтралізацію чинників, факторів і мінімізацію ризиків потрапляння у ситуацію торгівлі людьми; самозахист прав людини та реалізацію соціальної політики держави для вирішення та попередження проблеми торгівлі людьми; формування моделі відповідальної поведінки через підвищення рівня інформаційної обізнаності й особистої відповідальності людини за своє життя і життя оточуючих.

3. Обґрунтовано теоретико-методологічні основи застосування інформаційно-комунікаційних технологій у соціальній профілактиці торгівлі людьми. Концепт «інформаційно-комунікаційні технології» визначено як технології на базі персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж і засобів зв'язку, що об'єднуються глобальними комунікаціями для отримання інформації про стан об'єкта, процесу або явища (інформаційного продукту) для прийняття оптимального рішення. Найбільш перспективними інформаційно-комунікаційними технологіями в ефективній організації соціальної профілактики торгівлі людьми визнано: технології сучасних медіа (ЗМІ, соціальна реклама); сучасні засоби зв'язку («гарячі» лінії, колл-центри, засоби миттєвого обміну інформацією); віртуальні технології (WWW, Веб 2.0, соціальні медіа, групи новин, електронна пошта та списки розсилки, системи обміну повідомленнями (ICQ), Skype, хмарні технології).

З'ясовано, що ЗМІ (радіо, телебачення, преса) як соціальні інститути мають вагомий вплив на процес соціалізації особистості та формування ціннісних орієнтирів у протидії торгівлі людьми. Досліджено, що на основі соціальної реклами можна цілеспрямовано представити інформацію про проблему торгівлі людьми та висвітлити ризики й наслідки для особистості. Обґрунтовано, що служби миттєвого обміну інформацією, колл-центри недостатньо задіяні у соціальній профілактиці торгівлі людьми, тоді як телефонне консультування («телефон довіри», «гарячі» лінії») посідають пріоритетні позиції у цій сфері. Обґрунтовано нагальну потребу у створенні єдиного колл-центру з питань протидії та профілактики торгівлі людьми для ефективного здійснення моніторингу, превентивного інформування, ведення статистики та організації практичної допомоги постраждалим. WWW, Веб 2.0, соціальні медіа, групи новин, електронна пошта та списки розсилки, Skype, хмарні технології володіють значними перспективами щодо якісної організації профілактики торгівлі людьми. Однак через те, що вони майже не контролювані та не передбачувані, на них може бути розміщена інформація прихованого й

завуальованого характеру про торгівлю людьми. Усі наведені ризики необхідно системно та цілеспрямовано враховувати під час їх активного використання фахівцями, які організують профілактичну кампанію, спрямовану на протидію торгівлі людьми.

Окреслені методологічні засади проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми обумовили необхідність охарактеризувати досліджуване явище на чотирьох рівнях. У процесі наукового пошуку, визначено світоглядний і соціальний характер філософії: з філософських позицій можна не тільки досліджувати проблему торгівлі людьми, а й вибудовувати процес соціальної профілактики, що максимально сприяє соціальному вихованню особистості, її соціалізації у сучасних суспільно-політичних умовах. Загальнонауковий рівень дослідження проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми ґрунтується на використанні положень загальнонаукових підходів, що дало змогу знайти оптимальні шляхи її вирішення. Конкретнонауковий рівень окреслив особливості конструювання досліджуваного явища, що передбачало впровадження базових парадигм і теорій соціальної педагогіки та низки підходів із позицій яких конкретизовано концептуальні положення, окреслено екстраполяцію ідей соціальної профілактики торгівлі людьми наукового напрямку на його предмет. Процесуальний (технологічний) рівень визначив організаційно-методичні засади реалізації соціально-педагогічного дослідження. Комплексне застосування окреслених підходів стало теоретичним підґрунтям цілісного розгляду і прогнозування перспективних напрямів дослідження соціальної профілактики торгівлі людьми.

4. Педагогічна система соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ ґрунтується на концептуальних положеннях дослідження і передбачає мету, конкретні завдання, структуру та зміст. Кінцевий продукт (результат) педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ є сформована інформаційно-правова компетентність особистості.

Педагогічна система соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ передбачає комплексну діяльність у трьох взаємопов'язаних площинах: структурній, процесуальній і аксіологічній. Інформаційно-комунікаційні технології визначено як невід'ємну/обов'язкову складову педагогічної системи. Чільне місце у педагогічній системі посідають принципи (соціальної відповідальності, морально-правовий, конфіденційності, наснаження, інформаційної доступності) та підходи (інформаційний та профілактичний). Педагогічна система охоплює рівні, види, завдання і послуги первинної, вторинної та третинної соціальної профілактики торгівлі людьми, а також основні напрями, які впливають на якість соціальної профілактики торгівлі. В авторському баченні педагогічна система має практичну реалізацію через методику соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, що обумовлює вихід на сформовану інформаційно-правову компетентність особистості.

5. Методологічні засади компетентнісного підходу окреслили сутнісне та змістове наповнення кінцевого продукту – інформаційно-правової компетентності особистості – результату реалізації педагогічної системи

соціальної профілактики торгівлі людьми. Інформаційно-правову компетентність особистості визначено як інтегральне утворення особистості; сукупність особистісних компетенцій, які ґрунтуються на інформованості людини й уміннях застосовувати інформацію у повсякденному житті, що виявляються у прийнятті власних виважених рішень і побудові стратегії правової поведінки у ситуації невизначеності з метою самозахисту та непотрапляння у ситуацію торгівлі людьми. Визначено пріоритетні напрями формування та функції інформаційно-правової компетентності особистості. Обґрунтовано компоненти: мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний, рефлексійний; критерії та показники інформаційно-правової компетентності: мотиваційно-ціннісний (розуміння об'єктивної необхідності дотримання законів, поважливого ставлення до них); когнітивний (великий обсяг соціально-правових знань, прагнення до їх постійного поповнення та удосконалення); операційно-практичний (формування критичного мислення щодо інформації, пов'язаної із проблемою торгівлі людьми; норм та правил безпечної поведінки із застосуванням ІКТ); особистісно-рефлексійний (самовиховання та самоосвіта), які склали базовий комплекс критеріїв для визначення рівня сформованості зазначеної компетентності. На основі схарактеризованих критеріїв, показників визначено мінімальний, достатній, високий рівні сформованості інформаційно-правової компетентності особистості.

6. Розроблено методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, що є одним із найважливіших компонентів педагогічної системи, яка спрямована на реалізацію її базових положень. Визначено, що методика, соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ – це теоретично обґрунтований комплекс форм, методів, прийомів, засобів соціально-профілактичної діяльності, що реалізуються через своєрідний алгоритм послідовних дій (комплекс операцій) з урахуванням соціально-педагогічних аспектів ІКТ.

Встановлено, що комплексують методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ є інформаційно-профілактична кампанія, яку визначено як комплекс соціально-профілактичних заходів для цільових груп, яка реалізується за допомогою різних засобів і каналів масового й індивідуального інформування та неформального навчання для організації засвоєння безпечних моделей поведінки у ситуації торгівлі людьми. Навчання спрямоване на покращення та засвоєння знань, зміни ставлення до торгівлі людьми, формування навичок адекватної поведінки протидії у цьому напрямі. Окреслено цілі, обов'язкові характеристики, основні завдання та принципи організації ефективної інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, а також визначено типи, області покриття та здійснено безпосереднє розроблення алгоритму послідовних дій інформаційно-профілактичної кампанії.

Матричну модель інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ визначено вихідним еталоном, що окреслює шлях реалізації методики. Її змістове наповнення здійснено з урахуванням загальної концепції наукового пошуку.

У методичний інструментарій закладено основні форми, методи, прийоми, а також окреслено спеціальні форми, методи та засоби ІКТ, які доповнюють і визначають системний алгоритм їх практичного застосування під час проведення інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Зазначено, лонгована робота в організованих групах забезпечує успішний результат реалізації методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Вибір цільових груп дав змогу чітко простежити взаємодію та забезпечив максимальне покриття профілактичною діяльністю на рівні первинної профілактики.

7. Дослідно-експериментальним шляхом перевірено ефективність методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ із використанням методів їх статистичної обробки та порівняльного аналізу. Аналіз результатів засвідчив досить високу ефективність процесу формування інформаційно-правової компетентності особистості під час реалізації методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ технологій. Отримані кількісні та якісні результати оцінки досліджуваного явища засвідчили суттєві зрушення та довели суттєву відмінність усіх показників сформованості інформаційно-правової компетентності у респондентів експериментальних груп порівняно з контрольними за кожним із критеріїв. Констатовано, що розроблена педагогічна система та методика, які спрямовані на вдосконалення соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, володіють суттєвими статистично дослідними перевагами над традиційними підходами до організації профілактичної діяльності щодо попередження торгівлі людьми.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання означеної проблематики. Перспективним вважаємо обґрунтування та розроблення практичних рекомендації щодо Національного плану дій з профілактики торгівлі людьми; пошук ефективних механізмів взаємодії міжнародних та вітчизняних організацій і державних структур у боротьбі з торгівлею людьми; виявлення та попередження нових шляхів потрапляння у ситуацію торгівлі людьми; налагодження ефективної взаємодії правоохоронних органів та надавачів соціальних послуг у питаннях профілактики й протидії торгівлі людьми; удосконалення механізмів взаємодії усіх суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Данильчук Л. О. Соціальна профілактика торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій: теорія і методика: монографія. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А., 2014. 496 с.

2. Данильчук Л. О. Адаптація сучасної особистості у віртуальному дискурсі. *Гуманітарні основи професійної адаптації майбутніх фахівців*: монографія / за ред. Г. П. Васяновича, С. М. Вдович. Львів: Вид-во «Сполом», 2009. С. 115–136.

3. Данильчук Л. О. Методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. *Методичні аспекти соціально-педагогічної діяльності*: монографія / за заг. ред. Л. О. Данильчук, І. Ф. Лизун. Хмельницький: ФОП Цюпак А. А., 2017. С. 40–122.

4. Данильчук Л. О. Обґрунтування інформаційно-правової компетентності особистості на засадах креативності. *Професійна підготовка фахівців: креативний підхід*: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид. Євенок О. О., 2017. С. 368–392.

5. Данильчук Л. О. Експериментальна програма організації дослідження впровадження методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ: методичні рекомендації. Кременець: Вид-во КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2018, 80 с.

Статті у наукових фахових вітчизняних виданнях

6. Данильчук Л. О. Торгівля людьми як глобальна проблема людства: експлікація проблем сучасних ринків праці та освітніх послуг. *Вища освіта України*. Додаток 4, том I (13). 2009. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 147–153.

7. Данильчук Л. О. Віртуальний дискурс: когнітивно-комунікативний аналіз. *Нова педагогічна думка*. Науково-методичний журнал. Рівне, 2009. Спецвипуск №1 (грудень) «Проблеми управління якістю підготовки фахівців в умовах інтеграції в міжнародний освітній простір». С. 505–513.

8. Данильчук Л. О. Особливості профілактики торгівлі людьми у системі професійно-технічної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2009. №4. С. 161–172.

9. Данильчук Л. О. Соціальна протидія торгівлі людьми. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. Вип. 50. С. 86–90.

10. Данильчук Л. О. Адаптація та безпека особистості у віртуальному дискурсі. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. №13. С. 66–72.

11. Данильчук Л. О. Виховання сучасної молоді до протидії торгівлі людьми. Експлікація проблеми. *Вища освіта України*. № 3 (додаток 1). 2010 р. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Т. 1. С. 489–495.

12. Данильчук Л. О. Підготовка молоді до сімейного життя засобами мас-медіа. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: педагогіка. 2011. Вип. XXXVI. С. 105–110.

13. Данильчук Л. О. Соціальна профілактика торгівлі, експлуатації та жорстокого поводження з дітьми. *Наука і освіта*. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України. Спецвипуск до 195-річчя Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». 2011. № 4. С. 118–120.

14. Данильчук Л. О. Профілактика торгівлі людьми: технології соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 8. С. 102–107.

15. Данильчук Л. О. Соціальна профілактика торгівлі людьми: теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2011. №4. С. 190–196.

16. Данильчук Л. О. До проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми: безробіття в Україні. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2011. №5. С. 159–165.

17. Данильчук Л. О. Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі. *Педагогічний альманах*. Херсон: РПО, 2011. Випуск 9. С. 213–217.

18. Данильчук Л. О. Паблік рілейшнз і засоби масової інформації у сучасному освітньому просторі. *Вища освіта України*. Додаток 2 до №3, том V (30). 2011 р. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». С. 135–140.

19. Данильчук Л. О. Методологічні загальнофілософські принципи та підходи до проблеми соціальної профілактика торгівлі людьми. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. №7 (232). С. 134–138.

20. Данильчук Л. О. Сутність і зміст поняття «інформаційно-комунікаційні технології». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2012. №4. С. 123–130.

21. Данильчук Л. О. Сутність і зміст дефініції «інформація»: до проблеми інформаційної безпеки особистості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2012. №5. С. 18–26.

22. Данильчук Л. О. Ризики та небезпеки мережі Інтернет: до проблеми інформаційної захищеності дітей. *Педагогічний дискурс*. Збірник наукових праць. Хмельницький: ХГПА, 2012. Вип. 13. С. 68–71.

23. Данильчук Л. О. До проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми: сутність і зміст поняття «соціальні проблеми». *Новые технологии обучения*. Научно-методический сборник в 2-х ч. Киев-Винница, 2012. Вып. 73. Часть I. С. 64–68.

24. Данильчук Л. О. Роль засобів масової інформації у соціальній профілактиці торгівлі людьми. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2013. №5. С. 18–26.

25. Данильчук Л. О. До питання дослідження поняття «компетентність». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Науково-методичний журнал. 2013. №6. С. 40–49.

26. Данильчук Л. О. Інформаційно-профілактичні кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми в Україні. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2013. №4. С. 190–199.

27. Данильчук Л. О. Інформаційно-правова компетентність особистості: до проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми. *Нові технології навчання*. Науково-методичний збірник. Київ, 2014. Вип. 81 (Т. 2). С. 47–54.

28. Данильчук Л. О. До проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ: методологічні підходи. *Проблеми освіти*. Науково-методичний збірник. Київ, 2015. Вип. 85. С. 70–75.

29. Данильчук Л. О. Критерії та показники сформованості інформаційно-правової компетентності особистості у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми. *Педагогічний дискурс*. Збірник наукових праць / Ін-т педагогіки Нац. акад. пед. наук України, Хмельниц. гуманіт.-пед. акад. Хмельницький: ХГПА, 2017. С. 54–60.

30. Данильчук Л. О. Методика організації інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Збірник наукових праць. Серія: педагогічні науки. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2017. Вип. 36. С. 64–67.

Статті у наукових періодичних закордонних виданнях

31. Данильчук Л. О. До проблеми профілактики торгівлі людьми: соціальний захист молоді, молодіжна зайнятість. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи*. Збірник наукових праць. Дрогобич-Перемишль: Просвіт, 2013. Вип. 4. С. 123–127.

32. Данильчук Л. О. Социальное консультирование: сущность, виды, принципы. *Акмеология* 2013. *Методологические и методические проблемы*. Выпуск двадцать первый / Под. ред. Н. В. Кузьминой, Е. Н. Жариновой. СПб.: Изд-во НУ «Центр стратегических исследований», 2013. С. 46–52.

33. Данильчук Л. О. Синергетический подход к изучению сущности социальных проблем. *Вектор науки Тольятинского государственного университета*. Серия: педагогика, психология. 2013. №2(13). С. 91–94.

34. Данильчук Л. О. Теоретичний аналіз сутності та змісту поняття «соціальна реклама»: український досвід. *Pro Futuro: oświata i nauka bez granic. Wyższa Szkoła Informatyki I Umiejętności*. №2 (1) / 2013. P. 102–117.

35. Данильчук Л. О. Категориальная сущность понятия «правовая компетентность». *Psihologie Pedagogie specială Asistență socială. Revista. Facultății de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat «Ion Creangă» din Chișinău*. Chișinău. Nr. 3(32) / 2013. P. 77–83.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

36. Данильчук Л. О. Торговля людьми: сучасний стан досліджуваної проблеми. *Фінанси України 2009*: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. / ред. кол.: В. О. Хорошко, В. Б. Дудикевич, А. С. Петров (Маріуполь, 19-20 лист. 2009 р.). Маріуполь: ВГО «Шлях українців», 2009. С. 16–17.

37. Данильчук Л. О. Професійна адаптація майбутніх учителів до протидії торгівлі людьми. *Професійна адаптація молодого вчителя в умовах змін ціннісної парадигми суспільства*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. / редкол.: В. О. Огнев`юк, Л. Л. Хоружа та ін. (Київ, 26-28 квіт. 2010 р.). К.: КМУ ім. Б. Грінченка, 2010. С. 114–117.

38. Данильчук Л. О. Роль засобів масової інформації у профілактиці торгівлі людьми. *Торгівля людьми: соціально-правові аспекти*: матер. наук.-метод. семін. (Євпаторія, 21-23 трав. 2010 р.). Євпаторія: РІО РВНЗ КГУ, 2010. С. 15–18.

39. Данильчук Л. О. Інформаційно-комунікаційні технології у профілактиці торгівлі людьми. *Якість життя: проблеми, пріоритети і перспективи*: матер. IV Загальноукраїнської наук.-практ. конф. (Донецьк, 08 груд. 2010 р.). Донецьк: Донецький інститут ринку та соціальної політики, 2010. С. 86–88.

40. Данильчук Л. О. Соціально-психологічна безпека особистості у комунікативному полі Інтернет-мережі. *Соціально-правові засади захисту дітей*: зб. матер. Міжнар. наук.-метод. конф. / за заг. ред. Л. О. Данильчук, Т. В. Захарчук. (Кременець, 19-20 трав. 2011 р.). Кременець: Вид-во КОГП ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 110–113.

41. Данильчук Л. О. Інтернет як засіб реалізації суспільної комунікації. *Інформаційно-комунікаційні технології у сучасному освітньому просторі*: зб. матер. Всеукр. наук.-метод. семінару із міжнар. участю / за заг. ред. Л. О. Данильчук, Т. В. Захарчук, І. Ф. Лизун. (Кременець, 3-5 лист. 2011 р.). Кременець: Вид-во КОГП ім. Тараса Шевченка, 2011. С. 95–97.

42. Данильчук Л. О. Арт-технології у соціальній профілактиці торгівлі дітьми. *Дошкільна, передшкільна та початкова ланки освіти: реалії та перспективи*. Матеріали Першого Міжнар. педагогічного конгресу (Одеса, 2-4 черв. 2011 р.). Одеса: Абрикос-Компани, 2011. С. 54–57.

43. Данильчук Л. О. Соціально-педагогічна діяльність з учнівською молоддю щодо профілактики торгівлі людьми. *Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие Церкви и образования*: тезиси Всеукраїн. науч.-практич. конф. (Харьков, 24-25 март. 2011 г.). Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2011. С. 83–85.

44. Данильчук Л. О. Проблеми безробіття у контексті соціально-економічного розвитку суспільства. *Потенціал культурології: формування особистості конкурентоспроможного фахівця*: матер. Всеукр. наук.-метод. конф. з міжнар. участю (Севастополь, 21-23 верес. 2011 р.). Севастоп.: СевНТУ, 2011. С. 107–109.

45. Данильчук Л. О. Сучасні технології гуманітарної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Сучасні освітні технології у професійній підготовці майбутніх фахівців*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю Незалежності України (Львів, 25-26 жовт. 2011 р.). Львів, 2011. С. 22–24.

46. Данильчук Л. О. Молодіжне безробіття в Україні: до проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки, початкової та дошкільної освіти*: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. науковців, аспірантів та студентів / за ред. П. М. Гусака та Н. І. Корпач (Луцьк, 16 трав. 2012 р.). Луцьк: ПП Іванюк. 2012. С. 97–102.

47. Данильчук Л. О. Організаційно-правові засади діяльності фахівців «гарячої лінії» з питань протидії торгівлі людьми. *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.

(Одеса, 24-25 лют. 2012 р.). Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. С. 54–56.

48. Данильчук Л. О. Маніпулятивні технології медіа-простору: до проблеми інформаційної безпеки особистості. *Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие Церкви и образования: тезисы Междунар. науч.-практ. конф.* (Харьков, 26-27 апр. 2012 г.). Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. С. 83–85.

49. Данильчук Л. О. До проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми: аналіз дефініції «насилля». *Воздействие социальной среды на воспитание и формирование личности: классические и инновационные подходы к изучению проблематики: матер. Междунар. науч.-практ. конф.* (Донецк, 20-21 дек. 2012 г.) / Научный журнал «Аспект». Донецк: Изд-во «Ноубулидж» (донецкое отделение), 2012. С. 43–45.

50. Данильчук Л. О. Бідність українського населення: до проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми. *Актуальні дослідження у соціальній сфері: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 15 січ. 2013 р.) / гол. ред. В. В. Корнещук. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2013. С. 23–25.

51. Данильчук Л. О. Підготовка фахівців соціономічного профілю до профілактичної роботи. *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток: матер. II-ої Міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 15-16 лют. 2013 р.). Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2013. С. 54–56.

52. Данильчук Л. О. Інтернет як середовище реалізації сучасних хмарних технологій. *Современные проблемы и перспективы развития науки и образования: матер. Междунар. науч.-практ. конф.* (Донецк, 14 квіт. 2013 г.) / Научный журнал «Аспект» № 5 (Т.2). Донецк: ООО «Цифровая типография», 2013. С. 59–60.

53. Данильчук Л. О. Особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики торгівлі людьми. *Організаційно-педагогічні аспекти формування та розвитку майбутнього фахівця: матер. V міжвузів. наук.-практ. конф. студентів та молодих учених* (Євпаторія, 28-31 трав. 2013 р.). Євпаторія: СІСН РВНЗ КГУ, 2013. С. 232–234.

54. Данильчук Л. О. Технології сучасних медіа. *Тенденции, проблемы и перспективы развития научных исследований: матер. VI Междунар. науч.-практ. конф.* (Донецк, 21-23 авг. 2013 г.) / Научный журнал «Аспект» № 15. Донецк: ООО «Цифровая типография», 2013. С. 89–93.

55. Данильчук Л. О. Профілактика протидії торгівлі людьми у контексті інформаційно-просвітницьких кампаній. *Актуальні дослідження у соціальній сфері: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 15 жовт. 2013 р.) / гол. ред. В. В. Корнещук. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2013. С. 34–36.

56. Данильчук Л. О. Методика організації інформаційно-профілактичних кампаній у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми в Україні. *Актуальні дослідження у соціальній сфері: матер. шостої Міжнар. наук.-практ. конф.*, (Одеса, 17 лист. 2015 р.) / гол. ред. В. В. Корнещук. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. С. 175–177.

57. Данильчук Л. О. Характеристика цільових груп досліджуваних суб'єктів інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми: креативний підхід. *Сучасні тенденції креативної педагогіки*: зб. матер. Всеукр. наук.-метод. семін. (Кременець, 20 квіт. 2017 р.) / за заг. ред. Л. О. Данильчук, І. Ф. Лизун. Кременець: Вид-во КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2017. С. 67–79.

58. Данильчук Л. О. Методичний інструментарій інформаційно-профілактичних кампаній у діяльності фахівців соціономічної сфери. *Актуальні проблеми професійного розвитку фахівців соціономічної сфери в системі неперервної освіти*: зб. наук. праць за матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Ізмаїл, 14 квіт. 2017 р.). Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2017. С. 36–40.

59. Данильчук Л. О. Формування інформаційно-правової компетентності особистості: до проблеми підготовки фахівців соціономічного профілю. *Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи*: матер. II Всеукр. наук.-метод. конф. (Хмельницький, 26-27 жовт. 2017 р.) / ред. колегія: Романовська Л. І. (голова) та ін. Хмельницький: ХНУ, 2017. С. 12–13.

Опубліковані праці, які додатково відображають результати дисертації

60. Данильчук Л. О. Методологічні основи паблік рілейшнз. *Паблік рілейшнз: український досвід (міждисциплінарні дослідження)*: зб. праць молодих науковців / за заг. ред. Л. О. Данильчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 49–59.

61. Данильчук Л. О. Торгівля людьми: історико-правовий аспект. *Вісник Львівської державної фінансової академії: гуманітарні науки* / голов. ред. Г. П. Васянович. Л.: ЛФДА, 2010. №10. С. 158–164.

АНОТАЦІЇ

Данильчук Л. О. Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікативних технологій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2018.

У дослідженні розглянуто й обґрунтовано теоретичні та методичні засади соціальної профілактики торгівлі людьми з використанням засобів інформаційно-комунікативних технологій. Унаслідок наукового пошуку представлено інтерпретацію концепту «торгівля людьми» та досліджено характеристику основних факторів та наслідків торгівлі людьми. Висвітлено сутність та зміст соціальної профілактики торгівлі людьми та охарактеризовано законодавчий та інституційний механізми, а також вітчизняний і зарубіжний досвід профілактики торгівлі людьми. Представлено концептуально-

методологічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у соціальній профілактиці торгівлі людьми.

Обґрунтовано концептуальні засади педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості інформаційно-правової компетентності особистості. Розроблено та експериментально перевірено методику соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Ключові слова: соціальна профілактика торгівлі людьми, інформаційно-комунікаційні технології, педагогічна система, методика соціальної профілактики торгівлі людьми, інформаційно-профілактична кампанія, інформаційно-правова компетентність особистості.

Данильчук Л.А. Теория и методика социальной профилактики торговли людьми средствами информационно-коммуникационных технологий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2018.

В исследовании рассмотрены и обоснованы теоретические и методические основы социальной профилактики торговли людьми с использованием средств информационно-коммуникативных технологий. В результате научного поиска представлена интерпретация концепта «торговля людьми» и исследована характеристика основных факторов и последствий торговли людьми. Освещены сущность и содержание социальной профилактики торговли людьми и охарактеризованы законодательные и институциональные механизмы, а также отечественный и зарубежный опыт профилактики торговли людьми. Представлены концептуально-методологические основы использования информационно-коммуникационных технологий в социальной профилактике торговли людьми.

Обоснованы концептуальные основы педагогической системы социальной профилактики торговли людьми средствами информационно-коммуникационных технологий. Определены компоненты, критерии, показатели и уровни сформированности информационно-правовой компетентности личности. Разработана и экспериментально проверена методика социальной профилактики торговли людьми средствами информационно-коммуникационных технологий.

Ключевые слова: социальная профилактика торговли людьми, информационно-коммуникационные технологии, педагогическая система, методика социальной профилактики торговли людьми, информационно-профилактическая кампания, информационно-правовая компетентность.

Danylchuk L.O. Theory and Methods of social prophylaxis of human trafficking by means of information and communication technologies. – The manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.05 – Social Pedagogy. – Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University, 2018.

The theoretical and methodological foundations of the social prophylaxis formation of human beings trafficking on the basis of the information and communication technologies usage has been considered and substantiated in this research. As a result of scientific research, the interpretation of the concept «human trafficking» has been presented and the characteristics of the main factors and consequences of human beings trafficking have been described. The scientific research has made it possible to define «social prevention of human beings trafficking» as one of the areas of social and pedagogical activity aimed at: neutralizing the risks and minimizing the risks of getting into the trafficking situation; aimed at: human rights self-defense and implementation of state social policy for solving and preventing the problem of human trafficking; formation of a responsible behavior model by means of raising the level of information awareness and personal responsibility for one`s life and the lives of others.

The expediency and priorities of information and communication technologies usage in the social prevention of human beings trafficking have been substantiated; the most promising are: technologies of modern media (mass media, social advertising); modern communication facilities (hotlines, call centers, instant messaging facilities); virtual technologies (WWW, Web 2.0, social media, newsgroups, e-mail and mailing lists, messaging systems (ICQ), Skype and cloud technologies).

The methodological foundations of social prophylaxis of human trafficking with the help of schools, colleges and universities on the philosophical, general scientific, specifically scientific and procedural (technological) levels have been determined and grounded. In the course of this research, the pedagogical system of social prevention of human beings trafficking has been developed by means of information and communication technologies, which is based on conceptual provisions, envisages the purpose, specific tasks, structure and content. The ICT involves a complex activity in three interconnected areas: structural, procedural and axiological. It has a practical implementation by means of the method of social prevention of human beings trafficking using ICT. As the result of the author's pedagogical system there is a formed information and legal competence of the individual.

The information and legal competence of the individual by means of the theoretical generalizations within the framework of related and distinct conceptual characteristics and content characteristics, has been interpreted as an integral personality formation. A set of personal competences based on human awareness and the ability to use information in everyday life, manifested in making own well-considered decisions and a strategy of legal behavior formation in a situation of uncertainty in order to protect oneself and not to get into the situation of human

trafficking. The criterion of the individual information and legal competence (motivational valuable, cognitive, operational and practical, personally reflexive) has been substantiated. Indicators and levels (minimum, sufficient, high) have been determined.

The content of the method of social prophylaxis of human trafficking by means of information and communication technologies has been determined. Using the pedagogical modeling, a matrix model of the information and prevention campaign in the field of social prevention of human beings trafficking has been developed by means of information and communication technologies.

The goals, obligatory characteristics, main tasks and principles of organization have been outlined, types, areas of coverage have been defined. Direct development of the successive actions of the information and prevention campaign have been made. The method of social prophylaxis of human trafficking by means of information and communication technologies envisaged the development of a complex of forms, methods, techniques and means implemented through a peculiar algorithm of sequential actions. One of the key conditions for the successful implementation of the methodology is recognized as practical long-term work in organized four target groups: university professors, future social educators, future teachers; social educators and school teachers; students (children, their parents).

The effectiveness of the pedagogical system and methods of social prophylaxis of human trafficking by means of information and communication technologies with the usage of methods of their statistical processing and comparative analysis has been investigated experimentally. The analysis of the results showed the high effectiveness of forming the information and legal competence of the individual as an effective factor in the organization of social prophylaxis of human beings trafficking on the basis of ICT technologies usage. The obtained quantitative and qualitative indicators have proven the advantage of the developed pedagogical system and methodology over traditional approaches to the organization of preventive activities in the field of prevention of human beings trafficking.

Key words: social prophylaxis of human trafficking, information and communication technologies, pedagogical system, methodology, informational and preventive campaign, information and legal competence of the individual.

Підписано до друку 16.10.2018 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 02/18/2-б

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФОП Осадца Ю.В.